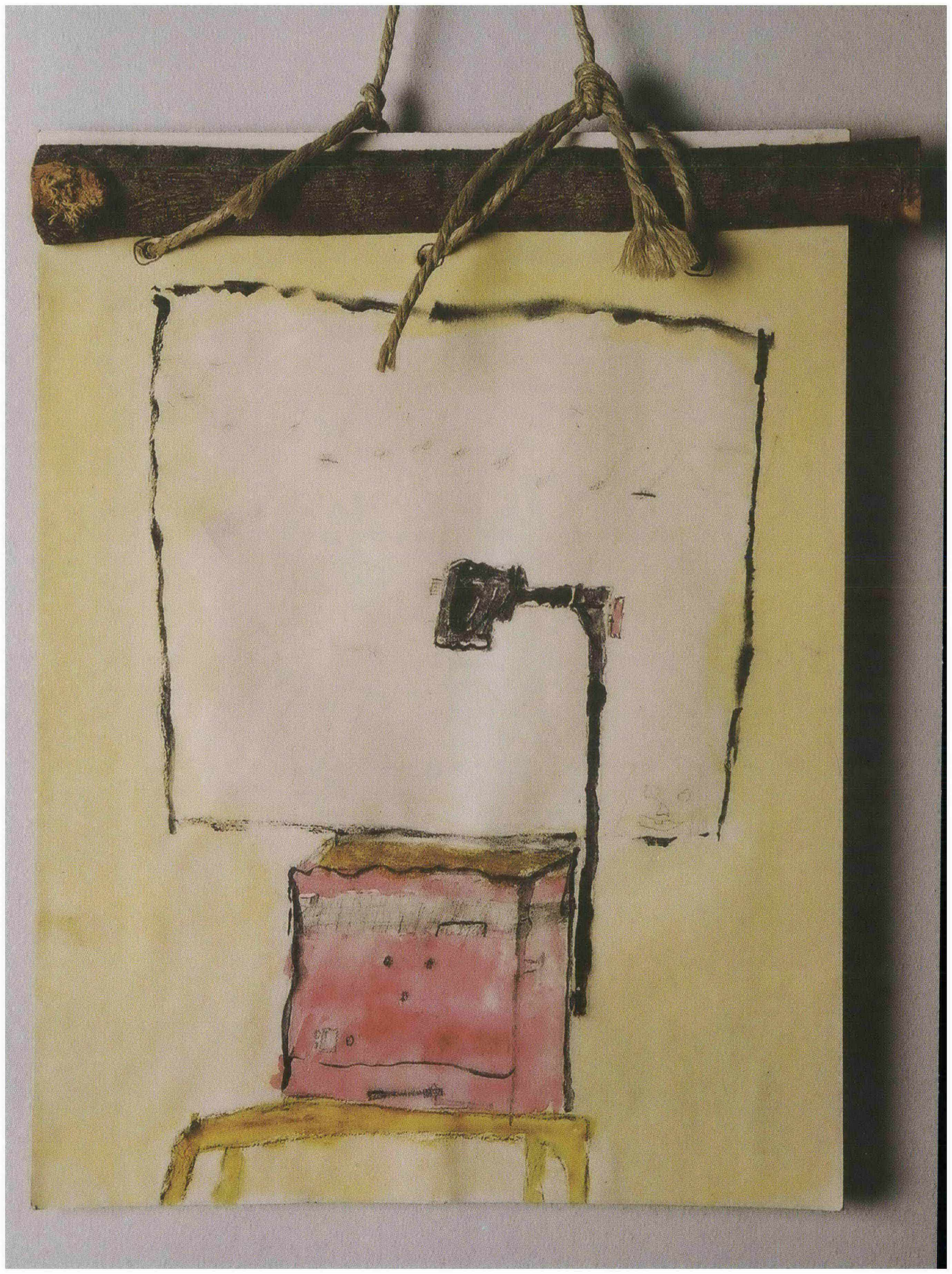

CECILIA NELSON I SAMTAL MED MATS HÖJEBERG

Konsten och tekniken

Om vägar till förståelse

Den moderna naturvetenskapen och tekniken är i sina grunder mycket abstrakta och teoretiskt komplicerade. Det gäller också för den moderna konsten.

Insikt och upplevelser skapar engagemang. Ett sådant engagemang är vad varje utställning vill skapa. Det finns ett behov av vägledning, framför allt för barn. Vägen in i naturvetenskapen och tekniken är en viktig utmaning för Tekniska museet på samma sätt som vägen till konsten är det för alla konsthallar. I samtal med Cecilia Nelson, konstpedagog och chef för Konsthallen i Lund, ska vi belysa arbetsmetoder och förhållningssätt kring dessa frågor.

Utmaningen

Naturvetenskapen och tekniken är tydligt ackumulerande. Utvecklingen bygger på erfarenheter och kunskaper som kan formuleras i teorier och modeller. Den pedagogiska utgångspunkten är att det krävs att man lär sig åtminstone ett uns av dessa teorier och modeller för att förstå. Men många ungdomar hittar inte fram till det som gör naturvetenskapen och tekniken spännande. Dessa unga förlorar en möjlig livsbana och de naturvetenskapligt och tekniskt baserade verksamheterna förlorar en aktör. Finns det andra vägar in i engagemang och kunskap om naturvetenskap och teknik?

Teckning av Klara Strömdahl.
FOTO NISSE CRONESTRAND, TM

Den moderna konsten är också i många avseenden abstrakt och komplicerad. Den är också ackumulerande. Den uttryckskraft som finns i en målning eller en skulptur har relationer till vad som tidigare gjorts. Det hindrar inte att många kan uppleva, kanske förstå, uttrycken och få upplevelser och en sorts insikt om vad det rör sig om.

Parallellerna – eller det generella

Det finns alltså paralleller mellan naturvetenskap och teknik och den moderna konsten. De bygger förvisso på olika traditioner och begreppsvärldar. Men ytterst är det från "åskådarens" eller "publikens" plats kanske inte så stor skillnad. Men hur ser likheter och skillnader ut?

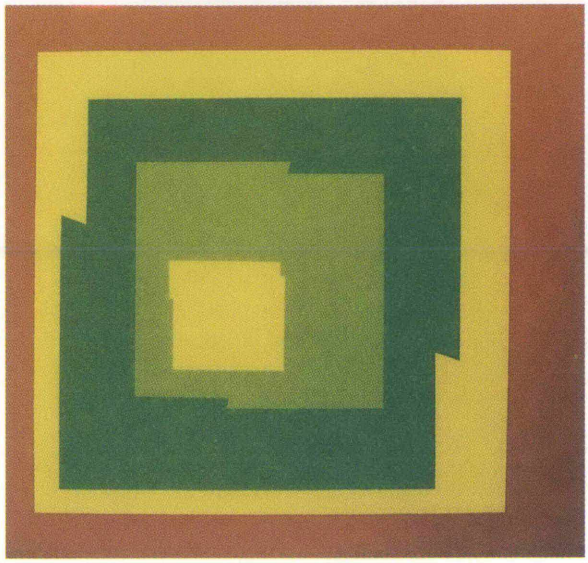
– Någonstans handlar det – både när det gäller konst och teknik – om känslor och upplevelser som ju i sig är lika abstrakta. Visst finns det möjligheter att se paralleller. Inom konstpedagogiken har vi kanske arbetat tydligare med pedagogiken än vad man gjort på de tekniska museerna.

– Vad det gäller är att få unga människor att inte lära in vad en vuxen människa säger om hur något – en maskin eller ett konstverk – fungerar, utan börja precis tvärt om. Börja inifrån. Hur löser man ett problem? Hur ska man få ljus? Hur ska man få vatten att rinna? Då blir det egentligen inte så långt ifrån när man frågar ett barn: Vad är sorg? Har du upplevt sorg? Hur upplever du den?

– Kan du beskriva det som alla har varit med om, men som ändå inte kan beskrivas? Det är en sorts nolläge, själva grundbulten. Det finns en lust hos barn att förstå, att verbalisera, att få tag i någonting, och sen – att få bekräftelse. Du ska inte tala om hur det är – utan vända på det. Öppna för frågorna, stimulera barnets egna funderingar. Dröja med svaret. Det har varit min arbetsmetod.

– Det finns säkert paralleller här mellan tekniken och konsten, inte minst när det gäller de små barnen. De kommer med en otrolig erfarenhet som vi aldrig tar hand om. De har sett hur man tvättar bilen eller hur man spelar en skiva eller video. Alla har inte haft möjlighet att praktiskt pröva. Men de har sett och hört och känt!

– Man måste ta hand om deras upplevelser. Hur känns det till exempel att vara förälskad? De har erfarenheter, men vi frågar dem inte. Vi måste ta hand om sådana erfarenheter och inte bara beskriva det man visar dem. Hur man sedan ska praktiskt lösa det på ett tekniskt museum eller någon annan stans är ju nästa fråga.

"Det är en väg in i livet". Åttaåringen om Ib Seertsens målning, 1986.
UR KATALOG FRÅN LUNDS KONSTHALL

Mötet med det abstrakta

Vad händer när barnen möter det abstrakta? Det som inte föreställer något eller det som inte har någon självklar innebörd. Är det kanske där som parallellerna ska sökas?

– Barnen har en lust som vi vuxna tappar – att hitta tydliga referenser till sitt eget liv, och att våga använda dem. Den abstrakta konsten är inte svår för de små barnen. Vi ställde ut en tavla av en dansk målare som hade målat bara fyrkanter med varma och kalla färger. Många vuxna hetsade upp sig över den dyra tavlan som de inte tyckte föreställde något. Men barnen såg. Alla barn med djupseende började beskriva vad de såg: fängelsehålor, skorstenar, en korridor eller något annat. De beskrev den tredje dimensionen.

– Efter alla förslag sa plötsligt en liten pojke, mycket allvarligt: "Det tycker inte jag. Jag tycker att det är en väg in i livet", sade han. Det var en tränad klass och ingen skrattade. Han beskrev bilden som om man kom ut på en grön äng. Vägen in i livet är som en grön glänta i skogen. Han hade åttaåringens poetiska sätt att beskriva och möta den här icke-föreställande bilden med sitt mod och med sitt poetiska språk. Han hade sett en skog med en glänta. För honom var det enkelt; han hade ju själv upplevt en skog med en glänta.

– Detta händer ständigt! Barnen letar och finner snart referenser. Vuxna sätter upp en spärr mot upplevelsen. För den vuxne kan ju kunskap vara en sådan spärr även om den också är en hjälp. Bland barnen börjar någon

spåna och andra följer efter. Och då måste vi ge dem tid! Det de talar om är sånt de hade med sig in och som de får utveckla i ett möte med konsten.

– Det handlar väldigt mycket om att ge barnen tid.

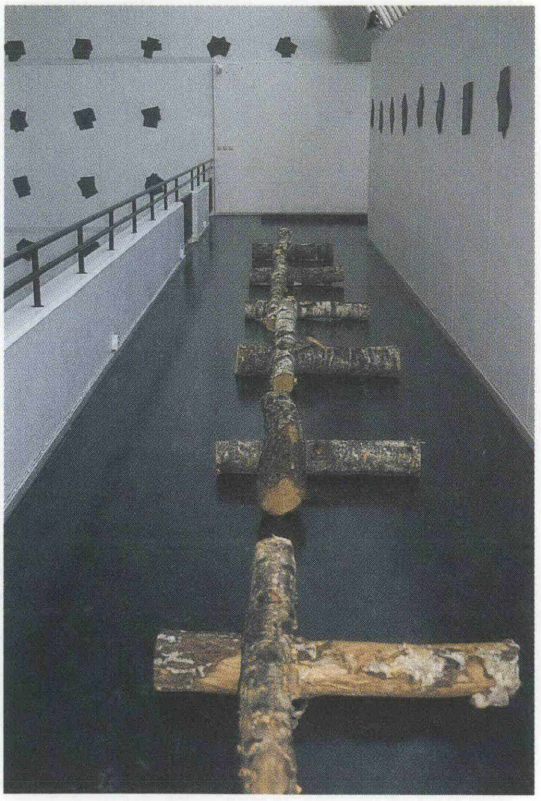
Kunskapen och upplevelsen

Vi talar om upplevelse och kunskap. I relationen dem emellan skiljer sig också konsten och naturvetenskap och teknik. Ingenjören – som beskrivs i en annan artikel i denna Daedalus – är teknikens traditionella företrädare. Han (för det är mest männen artikeln handlar om) känner ibland att hans kreativa roll är misskänd. Den ackumulerade kunskap som den erfarne ingenjören skaffat sig är en nödvändig tillgång i den tekniska kulturen. Men hur är det för konsten?

– Kunskapen i botten spelar stor roll. Men kunskapen låser också. Kunskapen är en väldig tillgång men också en spärr. Ligger kunskapen på det äldre materialet stänger den dörrar till den nya konsten. Vuxna vill hela tiden veta vad konstnären ville, och frågar ofta: kan detta vara konst? Barnen frågar aldrig om det är konst.

– Det är medelålders herrar som är mest arga på konsten i Lund. De vet ju vad konst är. Att de reagerar med ilska beror nog på att de blir konfunderade. De vill inte stå utanför. Men det är spännande med den ilskan. Det blir särskilt tydligt när vi visar installationer. För barnen är installationerna något härligt som de förstår intuitivt. Om en konstnär bygger upp en installation i hela rummet så får vi röra på konsten, ta på den, känna på den. Men den traditionella konstbetraktaren tror att man ska se en bild i taget. Något har förstörts hos den vuxne. Han eller hon vågar inte se det annorlunda, vågar inte agera. Får man ta en godisbit från installationen – om det ingår i konstnärens idé? "Vad är då detta", frågar sig den vuxne.

– Barnen i dag kräver att allt ska gå fortare, att bildväxlingarna ska gå snabbare. Och de är undrande inför tystnad. Det är två tydliga präglingar. När de kommer till konsthallens stillsamhet finns det både de som finner ro och de som inte klarar det. Det är väldigt olika. Men det som är viktigt är att de blir sedda, att de kan

"Man kan ju hoppa över dem!" Installation av Richard Nonas på hans utställning *Crude Thinking*, 1995.
FOTO LUNDS KONSTHALL

få fråga och att de får svar. De måste känna att det är de som bestämmer tiden.

– Föräldrar känner sig ofta utanför. Jag gjorde många försök att berätta för föräldrarna om hur vi jobbade genom visningar för dem tillsammans med deras barn. Då hände det fantastiska saker – man blev medveten om att man underskattade sina barn. Barn förstår mycket mer än vuxna tror. En del föräldrar var lite chockerade över den öppenhet som barnen visade. De kunde också tycka att barnen utlämnade familjelivet. Ofta blev de lite rörda. "Kan min lille Tobias verkligen ha synpunkter på Peter Dahl?" Det är klart han kan. Varför tror vi inte det?

Symbolerna och den kulturella ramen

Dagens värld uppfylls ju av symboler. Ikonerna på dataskärmarna känner alla unga till. Vad betyder det här rikliga utbudet av symboler för hur konsten uppfattas?

– Det finns ju så många signaler som är gjorda för att vara entydiga. Från trafikmärken och varumärken. Där får man ju inte tveka och dessa symboler lär sig barnen. Därför kanske de tror att det är så entydigt i konsten också. Men det är ju konstens stora triumf att den inte är entydig.

– Konstlivet har accepterat att varje konstnär har sin privata symbolik. Men för att förstå den krävs en nyckel, och den kan pedagogen eller katalogen ge. Utan den vägledningen kan det vara svårt att tolka symboliken.

– Diskussionen om konstbegreppet kommer i högstadiet. Då tvingar tonåringarna fram ett svar, de blir lite aggressiva, de vill ha ett svar som de kan acceptera. Det är spännande och utmanande – att kunna svara, att vara där. De vuxna går därifrån. Ungdomarna ger sig inte! "Hur kan du säga att det är konst?" De behöver ett facit. Då berättar jag om de konstnärliga uttrycken. Det går inte att behandla på samma sätt som vanliga skolkunskaper. När det gäller de konstnärliga uttrycken så kan vi inte använda samma regelsystem.

– Det finns en diskussion om det alltför öppna konstbegreppet. Men som pedagog har jag använt mig av det. En upplevelse ska aldrig värderas och betygsättas. Man får aldrig vifta undan deras frågor och synpunkter. Men man måste också kunna erkänna när man inte har ett bra svar.

Rätt och fel

Finns det en intuitiv kunskap om det konstnärliga uttrycket? Till skillnad mot den inlärda. Eller hur ser relationen ut mellan kunskapen och upplevelsen?

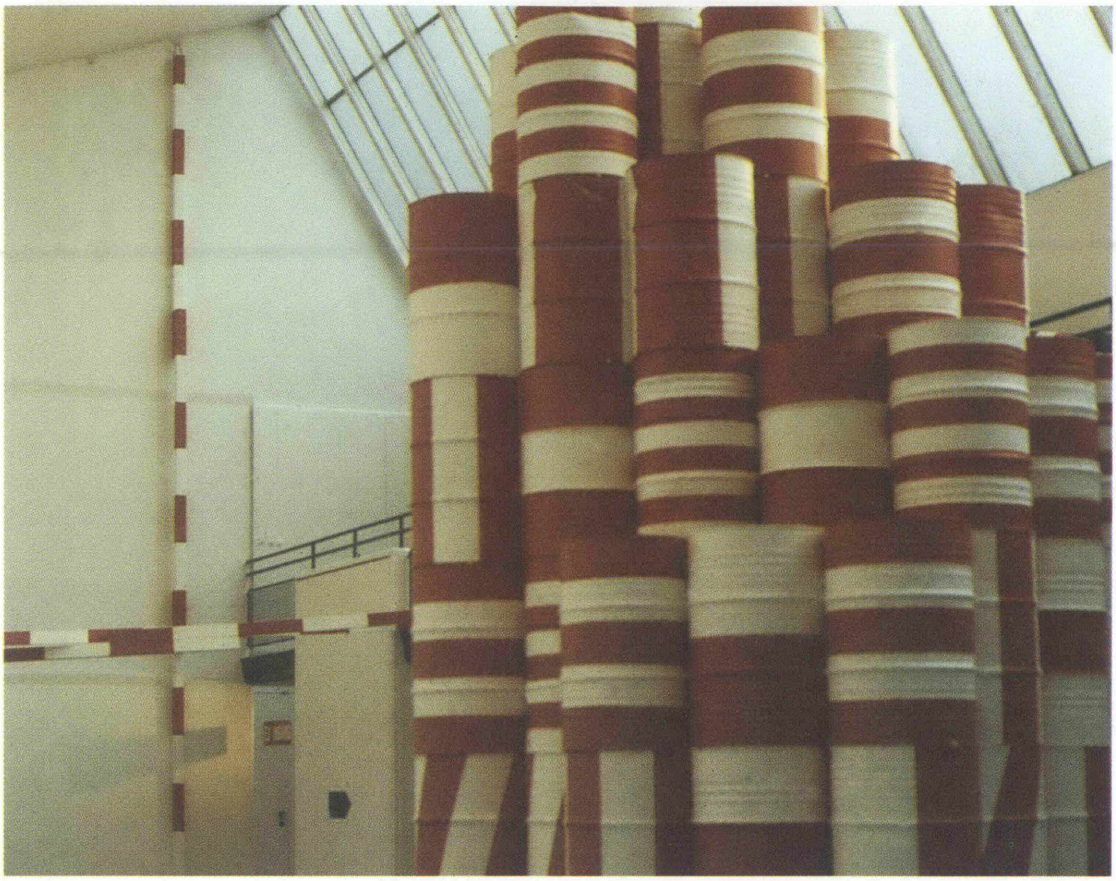

"Ja, så målar Ulf träden på Öland." Ulf Trotzig, I nattskärrans rike, 1980.
FOTO LUNDS KONSTHALL

– Det finns inte rätt eller fel – som man ibland måste säga i skolan. Inte kan jag som vuxen säga: "Men lilla vän, så ser inte saknad ut".

– När vi talar med barnen om utställningens bilder – som de ännu inte sett – är det barnens egna bilder som är utgångspunkten. När de blivit medvetna om dem, *då* kan de leta upp utställningens bilder. Ju mer man vet om barns perception, ju mer ödmjuk blir man. Inte kan man säga att så här är det? Men det gör man ju ofta ändå. Det är frågorna som är de viktiga – och att kunna ge svar på deras frågor – om konstverken och konstnärernas avsikt, om apparaterna och hur de fungerar. Ju äldre jag blir, ju mindre rädd blir jag för de frågorna. Som ung var det många frågor som kunde göra mig osäker.

– Vi gör inte intuitivt en värdering, barn säger inte om det är bra eller dåligt. Intuitivt känner de igen. Det är det viktiga. En sjuåring har inte levt en fyrtiosjuårings liv och det betyder naturligtvis något. Men om sju-

"Ja, så många förbud finns det. Minst." Installation av Vera Szekely, 1988.
FOTO LUNDS KONSTHALL

åringen får känna av att det han eller hon säger kan byggas under med kunskap så växer deras säkerhet och möjligheter till ytterligare upplevelser. Då vågar de ännu mer. Och då har deras nyfikenhet växt.

– Det är bra om de kan komma tillbaka. Förståelsen som man kan locka fram gör att barnen bygger upp en kunskap som underlättar förståelse av andra konstverk. Det är viktigt. Om man kan bygga upp detta så kommer de ihåg vad de sett tidigare. Det är inte konstigare än att de ser skillnad mellan navkapslar. Det är viktigt att de får umgås med en vuxen som tar sig tid, lyssnar och inte tvingar in dem i något som de ska lära sig under 60 min. De ställer helt andra frågor än man väntar sig. Det gäller att svara på dem.

– Här kan det finnas en skillnad mellan konsten och tekniken. Man behöver berätta om uppfinnaren som gjorde något eller hur en apparat fungerar. I tekniken måste det ibland finnas en saklig beskrivning. Uppfinnaren ville göra gnistorna. Han hade en viss avsikt.

– Men avsikten finns också i konsten. Konstnären har en avsikt men publiken förstår den inte alltid, och behöver kanske inte förstå den för att uppleva något. Konsten fungerar bredare är en teknisk uppfinning. När jag talar om konstnärens budskap så ifrågasätter aldrig barnen det. Konstnären utgår från sitt liv. Vi kan aldrig se samma bild – men konstnärens avsikt kan vi lyssna till. De är inget problem för barnet att budskapet inte stämmer med deras bild. Rätt och fel är inte deras problem. Det är ett problem för oss vuxna.

Pedagogens roll

– Vi får inte glömma att konstupplevelsen är ett samtal som konstnären tagit initiativet till. Det är en medmänniska som vill berätta något viktigt. För pedagogen är det en utmaning att göra det så tydligt som möjligt – att det är ett samtal vi för när vi tittar på tavlan eller skulpturen. Och ett samtal fordrar att vi svarar, att vi reagerar och visar ett engagemang. Annars stannar samtalet.

Det är en viktig uppgift för ett tekniskt museum att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik. Det gäller inte minst för att underlätta rekryteringen. Men samtidigt finns det en tendens att ämnena skrämmer; de framstår som tråkiga och svåra. Pedagogens roll är central när det gäller att bryta den inställningen. Det ställer olika krav inom konsten och tekniken. Så, vad kan vi lära oss av dig om hur vi kan lotsa barn och unga, och vuxna också för den delen, förbi det som uppfattas som svårt och tråkigt så att det spännande och levande i naturvetenskapen och tekniken upptäcks?

– Alla måste ha rätt att möta det på sitt eget sätt. Man måste ju alltid, för varje besöksgrupp, ge en introduktion. Jag har aldrig upplevt att eleverna signalerar svårigheter. Jag kan inte heller se skillnad på pojkar och flickor. Men jag kan se att elever som inte tycker att skolan är spännande ofta är de som är mest intresserade av konsten. De tillhör mina bästa medarbetare. Konsten är inte skolans värld. Tekniken är säkert mer skolans värld.

– Vi kan säkert genom utställningar och god pedagogik locka dem som inte är skolmotiverade att bli mer motiverade. Lärarhögskolan i Malmö forskar kring detta. Man prövar om de konstnärliga språken kan hjälpa barnen att få en bättre självbild och bättre förstå sin omvärld. Och slutsatsen tycks vara att de kulturella språken hjälper till att öka också den mera läroboksaktiga kunskapen.

– När man är i den pedagogiska rollen så har man sin modell. Utställningarna avlöser varandra. Man skulle ibland slungas ut med våld, auskultera systematiskt på andra museer som ligger ämnesmässigt långt ifrån

Vid en installation? Experiment på Tekniska museet.
FOTO TRULS NORD, TM

det egna. Men när man har hittat fotfästet styr den egna bekvämligheten och stänger lätt till mer än det öppnar. Det är svårt att komma till.

– Men det gäller att ta vara på möjligheterna som kopplingen mellan forskningen och pedagogiken erbjuder. Där beror det dock på den enskilda individen. I Lund har man nära till institutionerna. Jag försökte hålla mig kvar länge, men till slut orkade jag inte längre. Men det var en fantastisk tid. Det gav mig kraft att återvända. Då träffade jag olika forskare – i musik, beteendevetenskaper och annat. För mig var det den stora kicken. Det är livsnödvändigt att man har lite hum om vad som händer. Där hjälper forskningen. Utan den kunskapen blir man en usel pedagog.

– Det gäller att öppna ögonen i sitt eget liv. Om man inte gör det når man aldrig en ny generation. Ingen av dem har levt samma liv som vi. När de kommer till konsthallen har de med sina erfarenheter och när de går ut därifrån ska de bära med sig sina nya erfarenheter. När man lyssnar och varsamt leder dem in till deras egna upplevelser – det är först då det händer någonting.

– Pedagogen ska kunna mycket men inte tala om allt vad hon eller han vet.